

«ИЙЭ БААР БУ СИРГЭ — ААН ДОЙДУ ААН НЬАЛА»

ӨЙӨБҮЛҮН ИЙИН МАХТАЛЫТ УЛАХАН

Биңиги ийебит, эббит, хос эббит Харитина Григорьевна Габышева быйыл аттардах ыйыгар 80 сааын томтотчу туолбута. Кинилэрдэгир Дьюкуускайга сибээс үерэзин бүтэрэн, себүлүүр идтийн өржимээ үлээзэн бочууттаах сынналанча тахсан олор.

Төхө да. Өлүөхүмэттэн төрүттээбин иннегэр Нам сирин бэйэтин төреөбүт дойдугуттан итгэжс санаабат. Бизс орону итгэн, үерэттэрэн, атхартыгар туроран олох кийн аартыг гар тааарбыга. Кинилэр бары араас идэлээз үлэнгит бастыннара буолан республика улуустарыгар үзлихамсыы сылдьаллар. Биңиги эббит овогоругар, сиенээгир гонна миэхээ кийнитигэр истин ийз, тэнгээх дъүгэ, эрэллээх табаарыс курдук сыналанар. Кини угүе сүбэгит буолан бары мунахсыяар бопшуруостарбыг гар киниттэн ыйыган субзэлтэхлигинээр астынабыт. Бииргэ олорбуултуу тухары ханаан да кынырыса сыйдыбыштынгийн бийдеебешпүн. Ыраах улууска да олордор барыбыгыгар күүс-кеме, ейебул буоларга дылунаар, хайа овоо ханаан төреөбүтүн умнубака эфэрдлийн, барыбыгыгар төхө кылаа баарынан кыналла сыйдьар. Мин 4 оюубун улаатыннараа, үерэттэрэн тааарбышпар кини эмиз улахан кемелөөх, орууллаах.

Дээ ити ийиги ийебитин, эббитин, хос эббитин Ийэлэр күннэринэн итгэлийн-истинник эфэрдлийн, кырдьырыгийн мэлдэх үерэ-кете сыйдьарыг, ессэ да биңижээ дурда-хахха буоларгар ис сүрэхтэн баарыбыт.

Кийитэ Л.Т. СЕМЕНОВА,
Куду Күч, Омурхатма

ОЙУУНУСКАЙ ДОЙДУГУГАР

Күйааынан сыйрылаата, Таатта айылчытын көрсөбжилэрбийлигги тулаабыгын киэрэгтэйлэр. Улуустартан мустубут овогор бары биир дыз кэргэн курдук үерэн-кетэн билсийн күөх хонуга хаамтылар, сөрүүн ууга сөтүөлээтийлэр. Салайааччыбыт Трапезников Мария Дмитриевна сүүрэн-кетэн кэпсөэн-ипсээн, хас биирдийн овогутар тухо эрэ уччагийн буолан көрөн сүбэлэхэн, санааларын көтөөн нахаа уччагийн буёойдээ илдээ сыйдьобыгыгар астынныйт уонна махталыт улахан. Кини кэргэн Трапезников А.А. эрэйи кердэрбеке, сымнаасыгын үксаабакка холкутук айнанан илдээ сыйдьобыгыгар махтанаа.

Мин кыра овоо сыйдьан хоноон аа, сценкаларга ониньоон концертгара кыгыттар баалаах этим, ол гынан баран нааца кильбик, сэмэй буоламмын, ол бай санаабын киммэхэд эптижээ улаапштын. Ором Коля детсадтадын чабырхатары, ейтэн хонооннору, кэпсээн нэри сценажаа сөвогодун толорон барыта мин овоо сааспар толорбогох баа санаабын санаштын.

Быйыл ором «Чаабы-чыбы чабырхатар-2003» күрэхтэйнгэ (Дьюкуускайга ытыллыбыгы) «Лучший исполнитель» дийн номинацияя Алексей Павлов анал бирийнгэр тиксэн үерэн-кетэн колбиштил. Онтон кыннаттанан, бэс ыйыгар П.А. Ойуунуский 110 сыйлгыгынанаммыг республикатаа бүтээгчилэгээчилэг литературный бираанын ныктарыгыгар двикти, кэрэйилдээлаах сүдүү кибигит дойдугутарыгын дын күрэхтэйнгэ кыттан кэллибигит. Мин оюубин кыттаа барсан ики кун устата Ойуунуский алыштаах тыйларын ырыа гынан ыллаан, хоноонуун хоноуан, тойтуунан туойан араас улуустан мустан овогор барахсаттар, кэнчэрийччагтарыг күрэхтэйнгээрийн көрөн, кинилэр талааннарын сэргэн кэллийн. Бу күрэхтэйнгэ Намттан Дьюлус Лонгинов (Ш.Хом.), Анжелика Бочарева (Нам гимн.), Яна Аргунова (Ш.Хом.) уонна мин ором Коля Большицкий (Кебекен, 4 кыл.) буолан сыйгытбыг. Самаан сайын үгэнигээр буолбут бирааныннык итии

**Г.Г. БОЛЬНИЦКАЯ,
Кебекен олохтоогоо**

Чурапчы оройонун Төлөй нэнилийгээр Софья, Алексей Абрамовтар дэддани дыз кэргэнгээр итгээж кыргыттар төреөбүтээр. Иккисэннэрийн абааны билдээбатын дизн Матырыас дизн ааттабыгтара. Онтон бийрдээр, Матрене Алексеевна, биңиги эббитинэн буолар.

Ийлэрэ кыра эрдэхтэйнээ велен, азлара кылайн итгэр кылаа суюх буолан таийгар Захаров Семен Егоровича иттораа биэрбигти. 1938 сыйтан «Төрүт» колхоз чилиэннэрэ буолан араас үлээз барьгыгар бусгутара-хапыгыгтара.

Олтуунан эббит манынх ахтар: «Чурапчы оройонугар 1939 сыйтан сабалан улахан куран туспүтээ. Кынынын хаардаабакка, сайнын ардаабакка куеллэр, урзехтэр онгоо уолбуттара, анын үэрэс сатылаабыгы, хара былыт курдук алаасан алааска кетэллэр. Араас ныныманы туттан алдьяархайдаах унун, дырнг траншеялары ханаан баран, нэнилийг буттуунэ үүрэн онно түнэрэ сатыллара, мунхалаан, куйуурдаан көөртөр дэ кытайтарбахтара. Алаастары кубарычы хатарбыгы. Түүлэх ўеннэр түнэннэр мутукчалары, харыалары харчачыхатардыбыгыгара. 1941 с. уот куран буолбута, биир таммажардах таамалаабатая, халлаан кытара умайбыгы, сутаанын сабаламмыгы, сыйтылар көннүнэн өлүүлэрэлбэбигти.

Аз дойдүү сэрийтэ сабаланан хорочу улаатан эрэр уоллаторы, эдэр-чагизэн дыннорбуртуу сэрийтэ хомыгыттара. Хархатын уутунан суунаан овоо-двахтар, эмээхитгэр, овоньноттор халлата, баланыннаа ессэ ордуу ыараабыгы. Ас суюх, бас сутуктын, үэрэ оту тарга булкайан, иэдэгтэй онгостон ал-аччык сүнүүбүтүн-аслыгын көрөн олорбуултуу. 1942 с. атырь-дыхын 11 кунунээйи ылааынан Чурапчы оройонун 41 колхонун Булунгын, Эдэлгэнгэ, Кэбээгийгэ балык булдуугар баралларыг гар күйигитгэр.

Көнүү туунан ыараас халлаанга этийн сатарыгыттын дулаан суюл этээ. Ыгын-тууруу, «кеспетеххүн» Ийэ дойдуну тангаары, хаайылга симизхит дийн куттаабыгыгара. Анаараа баран балыгынан айлаахыг, дынээртэйт мастара бэлээмнэр, сүнүүгээ отбаар, биирдийн кийизхээ 16 кийлзбүрдүк бизрэгтэрэ дийн булдуугар. Қыра овогутан сабалан 80-90 саасаах эмээхитгэр, овоньноттору барыларын көнөрбүтгэрэ.

Атырдах ыйын буттуут төреөбүт-үескэбигт алаастары кийнээрийгээр халларын, ыараах айнагта туммуттара, ыгын-соноо төреөбүт дойдударлыгтган тэйбигтээр. Аллараа Бээтээхээс огуунан 4-5 хонон айаннаан, айаас халлаанга биэс хоммуппут. Тымныйы, ыалдын мантан сабаламмыгы. «Киров» борохуутан сүнүүлэри-бэйзэлтийн тизэлэн үс хонукка айаннаан I Сийтээ айнныг «Арылааах» дийн бизрэгээ илдээн сүкээбигтээр. Балын ыйын 15 кунуттан II Сийтээгээ көнөрбүтгэрэ, тийибиппил тухо да бэлэм суюга. Дээ мас көрдэн дыз, хотон тутган олохсуйбуултуу. Алтыннын балык булдаа сабаламмыгы, олохтоо тоохуутаах төрөлтэй тээвэртэй. Бултуур тэрил суюга, ханаан да балык булдуунан дарьк-тамматах дын, олус эрэйи көрбүштүү. Балык кылайн бултгамматай, хоргуйуу мантан сабаламмыгы. Мунхава дыхтальяар утумжэх угэрэтийт, билингни курдук

ҮЛЭ — ОЛОХ- ДЬОЛО

хаатынгка, саптыкы көлиз дуо... Ынах этэрбэнин ибили сыйтыа-сыйтыа сылдьаа. Хойтуан кэлэмжт сүрдээх ыараах кыстык сааламмыта. Биир кийизхээ б киилэ, кырдьаастарга з киилэ бурдук бизрэллэрэ. Аастуор, сор-мун олох, эрэйдээх үлээбэххэе үерэпгитээ. Иккис сыйлбыгыгар үерэн балык бөөрүү булаашибыт. Тылыккис фронунан ааыллара, балык барыга фронга баараа, биир да балыгы биңиги сизэйтэтийт, барытын фашизмын кайын ийн ылбыгыттара.

Төхөлөх кындааны көрсөн, абаран-сатаран өлүүнү-сүтүүнү көрөн, аччыктаанынтан дыз дынэнэ эстийгтээр. Өлбүтгэрийгээр яхь омунаар көмөр. Биир көнөн барыт, эдэр дыуэгэлээртинг Анастасия Дьяковскаяяны, Ефросинья Петрованы көмөн баран көмүскэбигт уута бутүүр дээрийгээ спийштүү, соторуу көмийн биниги эмиз манынк дылдаалныхыгт дийн.

1944 с. ыамын ыйыгар төннөргө ыяаах тахсыбыта. Өлөр өлүү тимир тынырабыгытган бывынан, хайдах тыйынаах орпутум буолуу? Чурапчы колхозтарын төттеруу атын оройонунараа көнөрүү сабаламмыга.

Нам оройонуугаа И Комустаах «Жданов» колхоз-ка кэлэн олохсуйбуултуу, маныккис төреөбүт дойдубан ааынабын. Роман Жирковка эргэ тахсан үс кыыстаммышт — Варя, Насти, Марфа. Бэйзэлэрэ үлэхнит, орто үерэхтээх дын, ыал болулан 8 сизин, 1 хос сизин бэлхээтийлэр. Бар колхозка кэлээт ыланыкстынан, «Нам» сохов буолтуун көннээ 1963-1975 с. нийрэй көрөн, 1985 сыйга дылы мадаанынчнаа уборщицанан үлэхэн пенсияя олоробун, билигин 82 саастаах-тый. ыараах үзүү, онууха эпизитинээх сыйланын ийн 1941-1945 с. «Үлээ Кильзиин ийн» мэтээлийн, 1970 с. В.И. Ленин төреөбүтээ 100 сыйланан «Үлээ Кильзиин ийн» юбилейн мэтээлийн, социалистичийн куоталанын значогунаан, Маршал Жуков мэтээлийн, ону тэнэ элбэх ахсаанаахаа Бочуутуун граммоталарын наарадаламмытим. 1973 с. «Бочуут Зага» орден кавалера, коммунистической улударнига ааты ылбыгыт. Үлэбин правительство үрдүктүүк сыйланалаабытн ийн үерэбин, долгуйабын, маҳтанаанын.

Бар дьюммор, кэнчээрийччатарага ханаан да манык олох хатыламматаары, сыйдыхыраас халлааны, ен-тот олодуу, барытаа этэнээ буолууну эрэ баарыбын.

**Ахтынын сурүйдээ кийитэ
Варвара ЖИРКОВА**

ЭБЭЭЛИИН СЭЛЭННИ

Оромор:
Ол да буоллар биңиги
Олус бэшшит дэммэшит,
Охсунар, ухсэр орлор
Олон-додон кестэллэр.

Эбээз:
Кунаан сонуну истэммин
Курутгыдым комустэрэзим,
Ол ханынх уолгут энэзин
Охсунар, ухсэр идэлэннэ.

Оромор:
Сугуругтар сокуонааха
Суюнурбанар кийнэн
Мөкү, мөлтэх майгылаах
Мерүен уолуу этэбит.

Эбээз:
Мерүен уолгут энэзэх
Мөкүн онгорор эбиг дий.
Охсунар, ухсэр идэгээ
Олус кунаан, олодор.

Оромор:
Уруок дизни аахпакка
Уулуссаны кэрийэр
Үлдваа, мэнж кийнэн
Үйбаачааны аафыбыт.

Эбээз:
Уйбаачаагүй энэзин

Улдаарын тохтолтон,
Уччайдык үерэн
Үерэ-кете сыйртгын.

Оромор:
Туалештэйт ийгэр
Тух бурутадай дээзбигит,
Тараас тахсан кэлбигитгэр
Табах сыйтынан тунуйдаа.

Эбээз:
Табаах дыаатаа буортутан
Тараасыг билээг буоллара,
Тараас уолуу ейдөтэн
Табааыгтган араарын.

Оромор:
Биир гэрийн турган
Барээдэгийн тусараргаа,
Эбээз, эйиэх бийлийн
Эрэнэрийх тустаахыт.

Эбээз:
Олонх толоро үерэнэн
Олохтоохтук дыарыктанан
Кыайынхуутуу аргыстаах
Кырааматлаах кэлээрин.

Оромор:
Махталбуулун эйиэхэ
Мааны бастын эбигэйт
Бастынгаартан хаалсыбакка
Бизтэргэгээ тахсыахыт.
Ефросинья СОКОЛОВА

